

Text bol napísaný pre podujatie Slovenské filmobranie, 4. ročník, Prievidza, Kino Baník, 19. – 21. október 2010, interpretovaný ako súčasť bloku profil režiséra – *Štefan Uher pri príležitosti nedožitéch 80. narodenín.*

Nežný ku krížu

Už niekoľko dní intenzívne myslím na uja Števa Uhra, ako sa mu familiárne a vždy s úctou hovorí v našej rodine. A akoby jedným dychom moji rodičia dodávajú: „*Uhrovci boli dobrí, poriadni a pobožní ľudia. Pani Uhrová bola svätica. Nesmierne pracovitá, starostlivá, krehká, jemná tvár s „aristokraticky“ bledou pokožkou vzbudzovala priam bázeň, ju si každý vážil.*“

A môj otec, Juraj Leporis, pridáva spomienky na mladšieho kamaráta. Tie z raného detstva, keď sa spolu na Sigoti hrávali, chytali ryby pri Dolnom (Žirkovom) mlyne, a tiež spomína na letné prázdniny roku 1949, kedy už vysokoškolák, budúci filmár, brigádoval spolu s Gáborom Ďurjakom a Tiborom Pauerom (prezývaným Ciko) na stavbe nášho rodinného domu, aby pomohli kamarátovi a zarobili si zopár korún na nedeľné samopaše. O niekoľko rokov som sa v tom istom dome narodila.

Z detstva, mohlo to byť v roku 1967, mi ostala v pamäti akási tajuplná atmosféra jedného podvečera, keď sa rodičia chystali do kina, čo bolo znakom čohosi nezvyčajného. V bývalom Dome osvetu ujo Miňo Fabiš premietal film **Tri dcéry**. Pre Prievidzu to bola mimoriadna udalosť, celé mesto vedelo, že režisérom filmu je už vtedy úspešný Prievidžan Štefan Uher a hlavnú úlohu hrá, v histórii Československa úplne prvá víťazka súťaže Miss, Alžbeta Štrkulová. Platil akýsi nepísaný zákon úcty, hrdosti a spolupatričnosti, jednoducho „sa patrilo“, v tom najlepšom zmysle slova, ísť do kina a film si pozrieť. Po roku 1968 sa však život, predsa len malého mesta dovtedy s takmer rodinnou atmosférou, nadobro zmenil a zmenili sa aj vzťahy. Ale to je už iný príbeh.

Úspešný režisér na svojich rodákov nezabúdala, a tak sa v komparze filmu **Panna zázračnica** ocitli i prievidzskí divadelníci Wunderovci – kamarát Ľudovít, aj jeho sestra Ilona. I v neskorších rokoch sa hlásil k svojim priateľom, ostal mi v pamäti v rade gratulantov na bratislavskej výstave môjho

Nežný ku krížu

otca Remeselná tvorba v dreve v roku 1986, veľmi sa tešil z úspechu vzrastom drobného stolára a úprimne obdivoval otcov „kumšt“.

Štefan Uher s manželkou na výstave Juraja Leporisa v Bratislave v roku 1986.

Štefan Uher mal i vzácnu črtu šarmantného, vľúdne kritického i sebakritického humoru. V kruhu svojich kamarátov sa „vyťahoval“: *Ja som Uher, našej rodine patrilo celé Uhorsko, potom Veľké Uherce, neskôr už len Malé Uherce, Uhrovec a napokon zostali len Uhrovci.*

V túto nedeľu som zažila krásne popoludnie so súrodencami uja Števa bratom Ľudom a sestrou Relkou, pospomínali sme na staršie sestry Martu a Milkku, otca, ktorý si synovu budúcnosť predstavoval inak, a najmä nadovšetko drahú mamu, po ktorej Štefan

zdedil dobré srdce a ušľachtilú povahu. Veď sama rada spievala, čítavala deťom rozprávky a v tichej zbožnosti podporovala Štefanove umelecké sklony, aj keď kinu nedôverovala a neraz syna vyhrešila. A ten už od mala utekal do kina, občas tajne, hoci len na chvíľu, na časť filmu po prestávke. Hrával i bábkové divadlo, spolu s rovesníkmi Emanom Chylom a Rudom Flimmelom. Športoval, za školu hral basketbal, s kamarátmi chodil na turistiku, ale zo všetkého najviac ho zaujímal film a filmovanie.

So skromnosťou, ale hrdo a ochotne rozprávali o svojom bratovi, aj o tom, ako sa naňho podala dcéra Janka, ktorú kvôli otcovým trezorovým filmom a problémami s tým spojenými, odmietli prijať na slovenských vysokých školách, až napokon vyštudovala v Prahe a je úspešnou dramaturgičkou Východočeského divadla v Pardubiciach, o synovi Igorovi, ktorý podedil otcovu citlivú povahu. Nech sme o čomkoľvek hovorili, vždy bolo cítiť to, čo staršie sestry vyjadrili na záver písomne spracovaných spomienok, ktoré dali k dispozícii autorovi monografie Václavovi Mackovi: *„Vždy sme sa mali všetci navzájom, napriek veľkému vekovému rozdielu, veľmi radi. Bolo, aj je medzi nami silné súrodenecké puto a pocit spolupatričnosti. Na Štefana sme veľmi hrdí.“*

Nežný ku krížu

V týchto dňoch som oslovila i pani Milku Došekovú, ktorú si v roku 1971 Štefan Uher vybral do úlohy matky vo filme **Keby som mal pušku**. Mimochodom, o tomto filme denník New York Times 19. januára v roku 1973 (okrem iného veľmi prajného) napísal: „*Toto dielo, doteraz režiséra v New Yorku neznámeho, si zasluhuje úctu a pozornosť.*“ Vyjadrenie amerického časopisu v roku 1973 je pre slovenskú filmovú tvorbu takmer neskutočné a vskutku ojedinelé. Milka Došeková, na moju otázku v telefóne, ako sa jej spolupracovalo s režisérom Štefanom Uhrom, reagovala stíšeným hlasom: „*Bol to veľmi vyrovnaný človek, vždy vedel, čo chce, vedel rozpoznať múdrosť, vedel sa citovo zorientovať v ľuďoch, správne si vybrať a ja som sa preveľmi potešila, keď si vybral mňa, spolupráca s ním bola umeleckým i ľudským zážitkom. Keby som mal pušku bol náš prvý spoločný film, vojnový, ale on sa nikdy nezaliečal, nezveličoval, zaujímal ho ľudský údel. Sálala z neho dobrota, bol vzdelaný vo výtvarnom umení, v hudbe a to je „manna“ pre herca, pracovať s takým režisérom. Človek v ňom cítil istotu, bezpečie, a pritom ako režisér dôveroval hereckej práci, dal hercovi dostatok priestoru. Spolupráca so Štefanom Uhrom bola pre mňa sviatkom.*“

V rozhovore som spomenula hlboký a láskyplný vzťah k mame, na čo Milka hneď zareagovala: „*Áno, to musel mať od mamy. Aj v spôsobe, akým pracoval s rekvizitou, bola jemnosť. Napríklad kríž, to nebol len predmet. Nebolo možné ho len tak hodiť, gesto, akým ho herec uchopil, alebo záber na kríž, aj v tom bola úcta – a jeho mama.*“

Bol to príjemný rozhovor, pani Milka Došeková sa veľmi potešila premietaniu tohto filmu, mimoriadne rada si naň spomína a všetkých srdečne pozdravuje.

Ako pre Milku Došekovú spolupráca, tak je pre mňa sviatkom stretnutie s filmami Štefana Uhra. Obdivujem v nich majstra veľkorysého detailu (a detail nie je maličkosť), majstra dokonalého torza, otvorených sekvencií, džentlmensky ponúkajúceho priestor pre osobné prežívanie a vlastný názor, preto neraz odmietaného. Vážim si Štefana Uhra ako človeka milujúceho odvážnych osamelých bežcov vylúčených „z krdľa“ (zákony krdľa sú smutne „bezpečné“). Mám v ňom úprimne rada baladického básnika, ktorý poéziu života vyjadroval filmom. Štefan Uher, slovami Písma, „zatiehol na hĺbinu“. Biblický „úlovok“ však obdarí iba tých, čo sa neboja chodiť po vode a ku krížu sú nežní.

Barbora Matáková (1957)